

**ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ**

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ 1^ο

A1. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ : ΣΩΣΤΟ – ΛΑΘΟΣ

- α. Κατά τον Αλτουσέρ, οι ιδεολογικοί μηχανισμοί λειτουργούν με την πειθώ και την προπαγάνδα.
- β. Οι εφαρμογές του τείλορικού και του φορντικού συστήματος οργάνωσης της εργασίας επέτρεψαν την μηχανοποίηση των εργοστασίων.
- γ. Από πολλές έρευνες επισημαίνεται ότι οι σχολικές επιδόσεις δεν συνδέονται με κοινωνικά χαρακτηριστικά.
- δ. Στη θεωρία του Φρόυντ το «υπερεγώ» αποτελεί την συνειδητή πλευρά της προσωπικότητας.
- ε. Οι πρώτες βιοτεχνίες της υπαίθρου αποτέλεσαν το πρόπλασμα της μετέπειτα μεγάλης βιομηχανίας.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 15)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

A2. Ο τείλορισμός ως σύστημα οργάνωσης της εργασίας,

- α. Αύξησε τον μη ωφέλιμο εργάσιμο χρόνο.
- β. Κατένειμε την εργασία σε οριζόντια και κάθετη.
- γ. Βελτίωσε τις συνθήκες εργασίας των εργαζομένων.
- δ. Εισήγαγε στην εργασιακή διαδικασία τις δημιουργικές ικανότητες του ατόμου.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 5)

A3. Η έννοια του συστήματος αποτελεί οργανωτική αρχή της θεωρίας του

- α. Ντάρεντορφ
- β. Πάρσονς
- γ. Μαρξ
- δ. Βέμπερ

(ΜΟΝΑΔΕΣ 5)

ΘΕΜΑ 2^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

A4. Ποιες λειτουργίες εκπληρώνει ο εκπαιδευτικός μηχανισμός κατά τον Κ. Ντε Μοντιμπέρ;

(ΜΟΝΑΔΕΣ 13)

A5. Να αναλύσετε τους τρεις τύπους αυτοκτονιών και την έννοια της ανομίας σύμφωνα με τον Ντυρκέμ.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 12)

ΟΜΑΔΑ Β

ΘΕΜΑ 3^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

B1. Να αναλύσετε τα τρία στάδια ανάπτυξης του παιδιού κατά τον Μιντ. Ποια είναι η συμβολή του στην κατανόηση της διαμόρφωσης της προσωπικότητας του ατόμου.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 10)

B2. Τι γνωρίζετε για τις έννοιες της κοινωνικής τάξης και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Να αναλύσετε τους διάφορους τύπους κοινωνικής διαστρωμάτωσης κατά τον Μαρξ και τον Βέμπερ.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 15)

ΘΕΜΑ 4^ο

B3. Να περιγράψετε τι γνωρίζετε για το πλουραλιστικό μοντέλο άσκησης της εξουσίας.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 13)

B4. Τί είναι ο κοινωνικός έλεγχος, ποιος είναι ο στόχος του; Να αναλύσετε σε ποιες κατηγορίες διακρίνεται και με ποιους τρόπους επιβάλλεται.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 12)

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΒΑΛΑΣ – ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΑΪΣΑΝΑΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ 1^ο

Α1. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ : ΣΩΣΤΟ – ΛΑΘΟΣ

α	(Σ)	β	(Σ)	γ	(Λ)	δ	(Λ)	ε	(Σ)
---	-----	---	-----	---	-----	---	-----	---	-----

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

A.2 β. Κατένειμε την εργασία σε οριζόντια και κάθετη

A.3 β. Πάρσονς

ΘΕΜΑ 2^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

A4.

Σύμφωνα με τον Κρ. Ντε Μοντιμπέρ, η κοινωνιολογία έχει καταδείξει μέσα από την κριτική της ανάλυση ότι ο εκπαιδευτικός μηχανισμός εκπληρώνει συγκεκριμένες λειτουργίες:

1. Διαφυλάττει τον πολιτισμό του παρελθόντος. Η διαφύλαξη αυτή είναι σημαντική, γιατί ανταποκρίνεται στην ανάγκη διαίωνισης του πολιτισμού που έχουν αναπτύξει οι προηγούμενες γενιές.
2. Διασφαλίζει τη μετάδοση του πολιτισμού. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εκπαίδευση σμιλεύει και κατασκευάζει τον «καλλιεργημένο» άνθρωπο μιας κοινωνίας.
3. Προάγει την κοινωνική ενσωμάτωση του ατόμου, η οποία μπορεί να λάβει δύο μορφές: ηθική και νοητική. Το εκπαιδευτικό σύστημα έχει την ευθύνη να εξοπλίζει τα άτομα με ίδιες κατηγορίες σκέψης. Λόγω ίσως αυτής της λειτουργίας η εκπαίδευση θεωρήθηκε ως ιδεολογικός μηχανισμός αναπαραγωγής της κοινωνίας (και μάλιστα αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας).
4. Συμβάλλει στον επαγγελματικό προσανατολισμό του ατόμου. Συνεπώς θα μπορούσαμε να πούμε ότι το σχολείο «διανέμει» προσόντα που θα επιτρέψουν στα άτομα να ενταχθούν στην αγορά της εργασίας.

A5.

Οι τρεις τύποι αυτοκτονιών σύμφωνα με τον Ε. Ντυρκέμ είναι:

1. Η εγωιστική αυτοκτονία, που παρατηρείται ότι αυξάνεται όταν τα άτομα δεν έχουν αναπτύξει αρκετούς κοινωνικούς δεσμούς. Για παράδειγμα, οι ανύπαντροι ενήλικες αυτοκτονούν συχνότερα από ό,τι οι παντρεμένοι.

2. Η αλτρουιστική αυτοκτονία, που παρατηρείται όταν οι κοινωνικοί δεσμοί είναι πολύ δυνατοί. Οι μαζικές αυτοκτονίες μελών διάφορων θρησκευτικών οργανώσεων ή ατόμων που εκπαιδεύονται στο να δίνουν τη ζωή τους για την πατρίδα (π.χ. «καμικάζι») αποτελούν παραδείγματα αυτού του τύπου αυτοκτονίας.

3. Η ανομική αυτοκτονία, που εμφανίζεται σε περιόδους κατά τις οποίες παρατηρείται κοινωνική αποδιοργάνωση. Για παράδειγμα, οι ανομικές αυτοκτονίες αυξάνονται σε περιόδους οικονομικής κρίσης, αλλά και σε περιόδους ευημερίας, γιατί οι άνθρωποι χάνουν τους κοινωνικούς δεσμούς τους.

Η έννοια της ανομίας είναι βασική στο έργο του Ντυρκέμ, ο οποίος τη συνδέει με τις μεταβολές που παρατηρούνται στο σύγχρονο κόσμο, μεταβολές που είναι τόσο γρήγορες και τόσο έντονες, ώστε να δημιουργούν σε πολλούς ανθρώπους συναισθήματα ματαιότητας ή απελπισίας.

ΟΜΑΔΑ Β

ΘΕΜΑ 3^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

B.1

Τα στάδια της κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού είναι κατά τον Μιντ τρία:

1. Το προπαρασκευαστικό στάδιο της ασυντόνιστης, δοκιμαστικής και τυχαίας συμπεριφοράς, που συνοδεύεται από μιμήσεις.
2. Το στάδιο του ατομικού παιχνιδιού, κατά το οποίο το παιδί παίζει διαφορετικούς ρόλους. Για παράδειγμα, μπορεί να αλλάζει ρόλους, χωρίς συντονισμό ή λογική τάξη, και από ασθενής να γίνεται γιατρός ή από μαθητής δάσκαλος. Κατά το στάδιο αυτό οι «σημαντικοί άλλοι», που είναι συγκεκριμένα πρόσωπα από το κοινωνικό του περιβάλλον με τα οποία το παιδί έχει άμεσες, συχνές και στενές επαφές, ασκούν ιδιαίτερη επίδραση στη διαμόρφωση των προτύπων συμπεριφοράς του.
3. Το στάδιο του ομαδικού παιχνιδιού, κατά το οποίο συντελείται μετάβαση από τους απλούς ρόλους του ατομικού παιχνιδιού σε οργανωμένους κοινωνικούς ρόλους (με κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς, προσδοκίες). Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιείται μέσω της κοινωνικοποίησης η αφομοίωση όλο και περισσότερων ρόλων και το παιδί σχηματίζει την εικόνα αυτού που ο Μιντ ονόμασε «γενικευμένο άλλο», δηλαδή αφομοιώνει τις στάσεις και τις αντιλήψεις που επικρατούν σε μια κοινωνία σε σχέση με τους διαφορετικούς ρόλους. Μέσω αυτής της αφομοίωσης των πολλαπλών ρόλων τα παιδιά εξελίσσονται σε κοινωνικά όντα.

Με την προσέγγισή του ο Μιντ συνέβαλε στη διχοτόμηση του εαυτού στο «εμέ» και το «εγώ». Ο «εαυτός» αποδίδεται με την έννοια του κοινωνικού «εμέ» (Me) σε αντιδιαστολή με το ψυχικό «εγώ» (I). «Το Εμέ αποτελεί τη σταθερή δομή του Εαυτού, σε αντίθεση με το Εγώ το οποίο αποτελεί την αυθόρμητη πλευρά του». Το «εμέ» αντιπροσωπεύει την κοινωνία, δηλαδή όλο εκείνο το σύστημα των προτύπων και των αξιών που αφομοιώνονται με την κοινωνικοποίηση. Το «εγώ» αντιπροσωπεύει τις παρορμήσεις του ατόμου, το αυθόρμητο και απρόβλεπτο μέρος του κοινωνικού του εαυτού.

B.2

Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν διαφορετικές ομάδες ατόμων που έχουν κάποια κοινά στοιχεία ως προς το επίπεδο ζωής, τις οικονομικές και τις κοινωνικές δραστηριότητες ή τις αξίες τους. Η κατάταξη σε μια ιεραρχημένη κλίμακα των διαφορετικών ομάδων με κοινά οικονομικά, κοινωνικά ή αξιακά στοιχεία ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση. Βασικό στοιχείο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι οι κοινωνικές τάξεις.

Ως κοινωνικές τάξεις ορίζονται οι κοινωνικές ομάδες των οποίων τα μέλη έχουν την ίδια θέση ως προς τα μέσα παραγωγής (ιδιοκτήτες ή όχι), ένα σχετικά κοινό τρόπο ζωής και την αίσθηση ότι ανήκουν στην ίδια ομάδα.

Η έννοια της κοινωνικής τάξης προσεγγίζεται από διαφορετικές θεωρίες. Ο Μαρξ, παρατηρώντας την εξαθλίωση των εργατών στην Αγγλία στα μέσα του 19ου αιώνα, αναδεικνύει την αντίθεση ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις (εργατική - αστική). Αυτό που διαφοροποιεί τις δύο τάξεις δεν είναι το εισόδημα, η φύση της εργασίας (χειρωνακτική ή όχι) ή η άσκηση των διαφορετικών επαγγελμάτων, αλλά η θέση κάθε τάξης στη διαδικασία της παραγωγής. Η αστική τάξη είναι ιδιοκτήτρια των μέσων παραγωγής, ενώ η εργατική τάξη το μόνο που κατέχει (και πουλά έναντι ενός μισθού) είναι η εργατική δύναμη.

Από την άλλη πλευρά, ο Βέμπερ διακρίνει τρεις τύπους κοινωνικής διαστρωμάτωσης:

- Ο πρώτος τύπος διαμορφώνεται ανάλογα με τη θέση του καθενός στην ιεραρχία του γοήτρου. Κάθε ομάδα από το σύνολο των κοινωνικών ομάδων χαρακτηρίζεται από έναν τρόπο ζωής, ένα καταναλωτικό πρότυπο, ένα σύνολο ιδιαίτερων αξιών.
- Ο δεύτερος τύπος διαμορφώνεται με βάση την κατανομή της δύναμης μεταξύ των ατόμων, πράγμα που σημαίνει την επιρροή που μπορεί να ασκήσει ένα άτομο στη δράση μιας ομάδας.
- Ο τρίτος τύπος κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι αυτός των κοινωνικών τάξεων. Η κοινωνική τάξη αναφέρεται ως ένα σύνολο ατόμων που έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στην αγορά, έχουν δηλαδή κοινά οικονομικά συμφέροντα, τα οποία φροντίζουν να τα υπερασπίζονται.

Η έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης συνδέεται με την έννοια της ανισότητας. Τα άτομα δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες λόγω της διαφορετικής τους θέσης στην κοινωνική διαστρωμάτωση.

ΘΕΜΑ 4^ο

B.3

Οι σύγχρονες κοινωνίες διακρίνονται από κάθε είδους συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα σ' αυτές και από τους διαφορετικούς τρόπους ζωής γύρω από τους οποίους οι πολίτες οργανώνουν τα συμφέροντά τους. Πολλά κινήματα, κόμματα και διάφορες ενώσεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους για το ποιος θα έχει τη μεγαλύτερη επιρροή στην κοινωνία.

Σύμφωνα με το πλουραλιστικό μοντέλο οι πολιτικές αποφάσεις είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων και συμβιβασμών ανάμεσα σε αυτές τις διαφορετικές ενώσεις και ομάδες συμφερόντων. Καμία από αυτές τις ομάδες δε φαίνεται να κρατά στα χέρια της όλη τη δύναμη, η οποία μάλλον διαχέεται σε ολόκληρη την κοινωνία.

Οι θεωρητικοί του πλουραλιστικού μοντέλου (όπως ο Ρ. Νταλ, ο Ρ. Αρόν και ο Τζ. Γκαλμπρέιθ) ισχυρίζονται ότι η δύναμη διαχέεται σε διάφορους τομείς, δηλαδή στον πνευματικό, το στρατιωτικό, τον οικονομικό, τον πολιτικό και το διοικητικό τομέα. Οι ελίτ των τομέων αυτών - είτε συνεργάζονται μεταξύ τους είτε ανταγωνίζονται ο ένας τον άλλον - εκφράζουν αιτήματα και πιέσεις της κοινωνικής βάσης. Κάθε ελίτ έχει τη δυνατότητα να ασκήσει βέτο* και να ανατρέψει τις αποφάσεις των άλλων. Έτσι η εξουσία δεν ασκείται μόνο από μια διευθυντική τάξη (το επίπεδο Α της πυραμίδας του Μιλς) αλλά και από τις ελίτ των διαφόρων τομέων, όπως είναι οι διανοούμενοι, οι συγγραφείς και οι επιστήμονες, οι αρχηγοί του στρατού και της αστυνομίας, οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, οι ηγέτες των εργατικών συνδικάτων και των πολιτικών κομμάτων, οι ανώτατοι υπάλληλοι στη διοικητική εξουσία. Στα πλουραλιστικά πολιτικά συστήματα οι έχοντες εξουσία χαλιναγωγούνται από τους νόμους, ελέγχονται θεσμικά από το κράτος, ενώ φαίνεται ότι οι διάφορες ομάδες συμφερόντων απολαμβάνουν ένα υψηλό ποσοστό αυτονομίας.

B.4

Η υιοθέτηση των αποδεκτών προτύπων συμπεριφοράς και η τήρηση από τα μέλη μιας κοινωνίας των κανόνων που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις είναι αποφασιστικής σημασίας για τη συνοχή και την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Η συστηματική όμως εφαρμογή των κανόνων δεν είναι δεδομένη και μπορεί να παρατηρηθούν αποκλίσεις από τα αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς. Επομένως ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται όταν δεν έχουν εσωτερικευτεί αποτελεσματικά από τα μέλη της κοινωνίας οι αξίες και οι κανόνες συμπεριφοράς και υπάρχουν αποκλίσεις.

Ο κοινωνικός έλεγχος είναι το σύνολο των μηχανισμών που χρησιμοποιεί μια κοινωνία, για να γίνουν αποδεκτές οι αξίες της και να εφαρμοστούν οι κανόνες της από τα μέλη της. Η έννοια του κοινωνικού ελέγχου καθιερώθηκε αρχικά από τους κοινωνιολόγους με αφορμή τη μελέτη της παραβατικότητας των νέων στο Μεσοπόλεμο. Ο στόχος του κοινωνικού ελέγχου είναι η εξασφάλιση της τήρησης των κανόνων και των αξιών και η αποτροπή της παραβίασής τους από τους πολίτες. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται μέσω των θεσμών και των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου οι οποίοι δρουν είτε προληπτικά, πριν δηλαδή από την απόκλιση της συμπεριφοράς του ατόμου από τους κανόνες, είτε κατασταλτικά, μετά την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

Οι μορφές κοινωνικού ελέγχου είναι τρεις: 1) ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος, 2) ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος και 3) ο αυτοέλεγχος.

Ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος είναι ο θεσμοθετημένος έλεγχος που ασκείται από το κράτος και τα εντεταλμένα όργανά του (π.χ. αστυνομία, δικαστήρια) και ταυτίζεται με την καταστολή και την τιμωρία. Οι ποινές προσδιορίζονται με ακρίβεια από τη νομοθεσία για κάθε περίπτωση παραβίασης κανόνων. Ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος εφαρμόζεται σε περιπτώσεις παραβίασης θεμελιωδών αξιών και κανόνων της κοινωνικής ζωής (π.χ. αφαίρεση ανθρώπινης ζωής, κλοπή, στέρηση της ελευθερίας κτλ.).

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος είναι ο μη θεσμοθετημένος έλεγχος που ασκείται όταν κάποιος αποκλίνει από τα πρότυπα συμπεριφοράς της ομάδας. Τα σχόλια των συγγενών, η κριτική των συμμαθητών, οι μορφασμοί και οι χειρονομίες αποτελούν μερικά παραδείγματα άτυπου κοινωνικού ελέγχου, αφού εκφράζουν την επιδοκιμασία ή την αποδοκιμασία μιας πράξης. Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος εφαρμόζεται κυρίως στις περιπτώσεις παραβίασης λιγότερο θεμελιωδών κανόνων συμπεριφοράς.

Στις μορφές κοινωνικού ελέγχου εντάσσεται και ο αυτοέλεγχος, ο εσωτερικός έλεγχος του ατόμου. Πρόκειται για την εσωτερίκευση των αξιών και των κανόνων συμπεριφοράς που επιτυγχάνεται από την περίοδο της πρώιμης κοινωνικοποίησης του ατόμου. Κάθε άτομο αξιολογεί πριν από κάθε ενέργεια τις πιθανές συνέπειες της πράξης του. Οι συνέπειες αυτές το ενθαρρύνουν ή το αποτρέπουν να ενεργήσει, ανάλογα με το βαθμό εσωτερίκευσης των κοινωνικών αξιών. Για παράδειγμα, η επιθυμία μας να αποκτήσουμε παράνομα ένα υλικό αγαθό προσκρούει στον εσωτερικευμένο κοινωνικό κανόνα που αφορά την κλοπή.

Εκτός από τις κυρώσεις (π.χ. ποινές, μορφασμοί αποδοκιμασίας) που λειτουργούν εξαναγκαστικά, είτε πρόκειται για τυπικό είτε για άτυπο κοινωνικό έλεγχο, υπάρχουν και οι επιβραβεύσεις, όπως είναι η εμπύχωση, η ανταμοιβή, η αναγνώριση (π.χ. αριστείο, κύπελλο, χειροκρότημα). Στις μέρες μας η έννοια του κοινωνικού ελέγχου (του τυπικού ή του άτυπου) χρησιμοποιείται όλο και λιγότερο και τείνει να αντικατασταθεί με τις έννοιες «κοινωνική προσαρμογή», «ενσωμάτωση» ή «ένταξη».

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΒΑΔΑΣ – ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΑΪΣΑΝΑΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ